

I kjempeøglers fødeland

Øgleforsker Jørn Harald Hurum slår ut med armene for å vise størrelsen på sitt siste funn, et skulderblad på en kvadratmeter fra verdens største marine rovøgle.

HAN TAR IMOT oss i Dino-campen og snakker på innpust og utpust mens han forteller om utgravingen av fjorårets øglefunn. – Det vi har funnet er stort. Like stort, eller større enn kronosaurusen som er funnet i Australia. Dette kan være en annen og

hittil ukjent art av pliosaurus, kanskje opp mot tyve meter lang med et tre meter langt hode. Dessverre har vi ikke funnet skallen, den har rast ut av skiferlaget, sannsynligvis ned i et bekkefar, der vi fant snuten i fjor. Det er mulig at monsterøglen er i slekt med øgler som er funnet i England, men de blir bare som små pjusk i forhold. Vi har funnet et overarmsbein som er 96 cm langt, over dobbelt så langt som det som hittil er kjent. Det er svært sannsynlig at dette er den største rovøglen som noen gang har

Leiren i sol, men det var ikke hver dag. Foto Trond Lindseth.

levd i havet.

Ja, det er litt sånn «min er større enn din» i øgleforskernes verden, også. For 150 millioner år siden var monsterøglen sjefen i alle verdens hav.

VI HAR SLITT oss opp en elvedal og langs en fjellkam, vel 350 meter over Tempelfjorden. Teltene i Dino-campen skinner som drøps i høstsolen. Landskapet rundt er hentet fra månen. Faren for besøk av sulten isbjørn gjør at mattelt og provianttelt ligger hundre meter fra soveleiren. En kraftig tråd som er festet til knallskudd, også kalt snublebluss, er satt opp rundt teltene. Flere av øglejegerne har snublet og fått seg en overraskelse. Noen reinsdyr vaste seg også inn i trådene, utløste knallskuddene, og føk av gårde i rakettfart.

Hurum og gravegjengen har nettopp stått opp i det vi ankommer leiren, godt ut på formiddagen. – Vi har snudd døgnet. Det blåser stort sett mindre om natten, da blir det lettere å jobbe. Lyst er det døgnet rundt.

Over plataet der teltleiren ligger, troner Knorringsfjellet. Lenger vest ligger fjellet Knerten. Fra basecamp kan fjorårets monsterøglefunn skimtes i fjellsiden. Nyheten om funnet gikk verden rundt, men siden har funnet vokst seg større og større.

ØGLEFORSKER Hurum tar oss med på rundtur i Jura-parken sin. På vei opp fra leiren finner vi en del blankpolerte svarte steiner.

– Det er magesteiner, forteller Hurum. – Fiskeøglen brukte dem slik dykkere bruker blybelte, for å bli nøytrale i vannet. De kastet opp noen steiner når de trengte oppdrift, og spiste stein når de trengte mer vekt. Noen av steinene ble liggende i magen, og ble etter hvert slipt og polert. Denne typen stein har ingenting her å gjøre. Dette er skiferland.

Jørn Harald Hurum peker langs åsryggen vi følger: – Der har vi funnet deler av en fiskeøgle, der ligger en haug med bein fra en korthalset svaneøgle, og der oppe ligger selve monsterøglen. I alt har vi gjort 28 funn i dette området. Det svarte skiferlaget, som går fra Janus-fjellet og Diabasodden i vest til Agardh på østsiden av Spitsbergen, inneholder garantert tusenvis av skjeletter. Det er nok til alle, bare man har midler og kunnskap om hvordan en skal grave. Det er en møysommelig jobb å grave ut et funn. Om ukyndige har begynt å rote i et skjelett, finner vi aldri ut hva som hører sammen. Da blir det mer som det vi kaller en eksplodosaurus, et skjelett som er tatt av erosjon og vårløsning og spredd ut over fjellsidene, forteller han.

SVALBARD

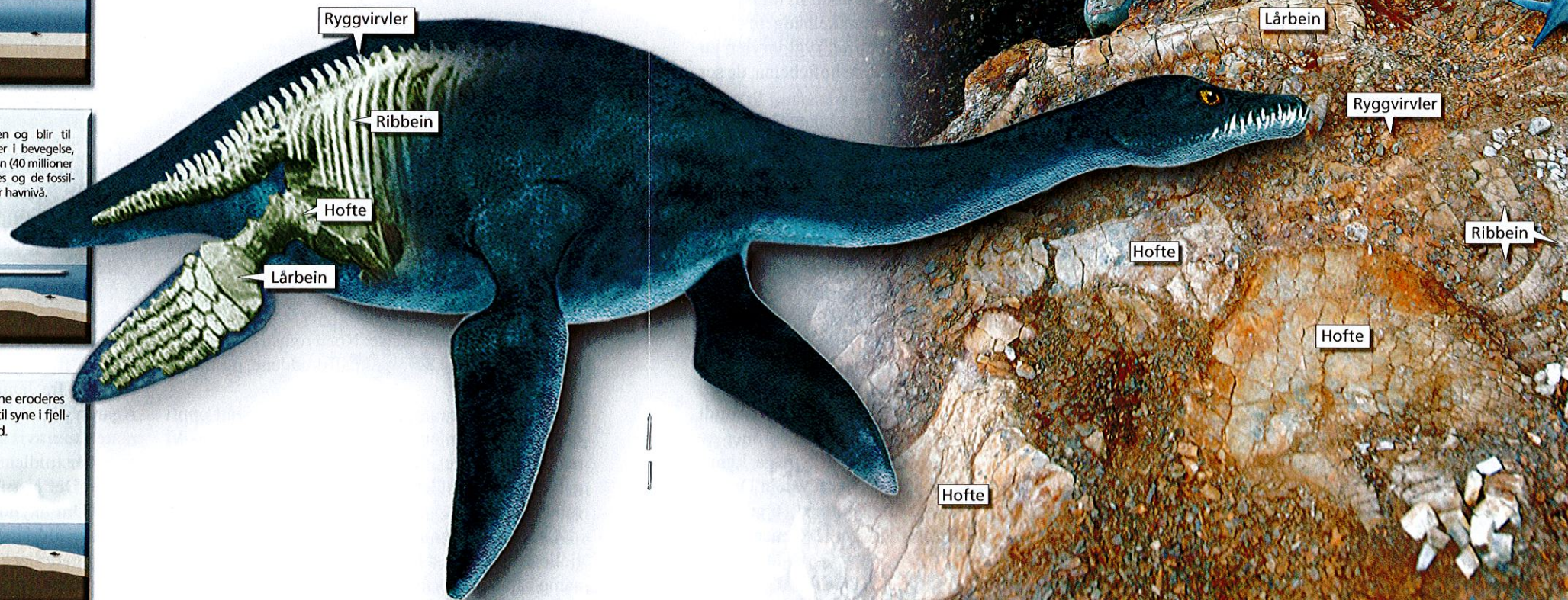
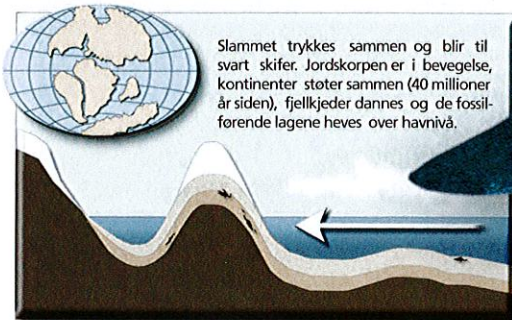
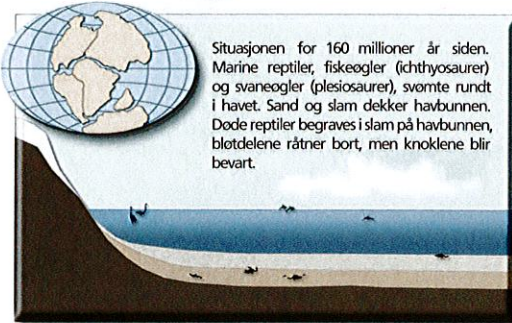

"Fuglesaurus"

JØRN HURUM mener at gåten om utviklingen fra dinosaur til fugl er løst. – De fleste dinosaurer vi kjenner kommer fra Nord-Amerika. De siste årene er det også gjort mange funn i Kina. En del av disse hadde fjær. Aske fra vulkanutbrudd begravde dinosaurer. Asken forsinket forråtnelsesprosessen, og både fjær og en del innvoller er bevart. Hurum tror at dinosaurer med fjær klatret i trær og at de oppdaget flygekunsten tilfeldig.

– Men ikke alle fjærkledd kunne fly. Noen brukte fjærene bare til vern mot kulde. Mer som en dunjakke enn som vinger.

Bakkroppen til den fem meter lange svaneøglen hadde godt bevarte knokler. Fordi det ser ut til å være to forskjellige svaneøglearter på Svalbard, er forskerne ennå ikke sikker på hvilke arter dette er. Knoklene må først studeres og sammenliknes med funnene fra 1931 og 2004. Til høyre ekspedisjonsleder Jørn Harald Hurum.

Det ble mange film og foto-seanser. Det er viktig at mange får kjenskap til prosjektet. Fra venstre: Stig Larsen, Jørn Hurum, en filmfotograf fra Sørlandet og journalist Roar Christian-sen fra Bergens Tidende Tor Sponga, illustratør i Bergens Tidende han er mannen bak de flotte tegningene av Pliosaurusen som nå trykkes i aviser verden rundt og Magne Høyberget.
Foto Trond Lindseth.

HER OG DER passerer vi små varder. På bakken ligger det vi tror er små, hvite steiner, men øgleforskeren kan fortelle at det er bein. Han viser oss en enkel test. Bitene kleber til tungen om man slikker på knoklene.

Hurum viser oss en haug med bein som blir børstet frem i dagen. – Dette har vært en bakpart av en svaneøgle. Sammen med fiskeøgler og andre svaneøgler har den jaktet i det som var et 200 meter dypt hav, og har selv blitt drept eller dødd en naturlig død. Den har drevet rundt i overflaten mens tarmgasser har holdt den flytende. Vi kaller det droppavsetninger; vi har sett eksempler på at hals og hode har falt av, mens resten av kadaveret kan ha drevet videre over store områder. Det har råtnet hull i mage og tarm, og bakparten har sunket i stor fart, med et klask ned i næringsfattig mudderbunn uten oksygen.

– Havbunnen har senere blitt til skiferlaget som nå går over hele Svalbard. Forkastninger har gjort at laget nå befinner seg 450 meter over havet. Slik har det ligget i 65 millioner år til skiferlaget nå forvitrer og knoklene kommer opp i dagen, sier han.

HURUM TROR IKKE det er et meteoritnedslag eller en naturkatastrofe som har drept dyrene. Han sier at øglene som ligger her har dødd til forskjellig tid. Jørn Hurum peker rundt i knokkelhaugen: – Her er deler av en brystkasse, en hofte, ryggvirvler, en luffe og et lårbein. Se på disse fine hoftebeina, de ser ut som pingponggracketer.

Bak haugen med knokler sitter Magne Høyberget og børster bort skifer med en vanlig malerkost. Han er til vanlig formingslærer i Mandal, og har brukt ferien sin de siste årene til å jakte på fortidsøgler på Svalbard. I år har han og de andre paleontologi-entusiastene fra venneforeningen ved Naturhistorisk Museum til og med fått dekket utgiftene.

De tykke flecejakkene utgraverne går med er overstrødd med sponsormerker. Sponsorer har dekket rundt seks hundre tusen kroner av utgiftene. I tillegg ga kunnskapsminister Øystein Djupe-dal vel en million til utgravningene tidligere i sommer.

ØGLEJEGERLAGET består av frivillige fra venneforeningen og noen studenter, i til-

EUR-paller kan brukes til så mangt, også til helt nødvendige feltinnretninger. Men den praktfulle utsikten med Tempelfjellet i bakgrunn har ligget klar lenge. Men det var ikke det landskapet og det klimaet dinoene levde i. Foto Trond Lindseth.

legg til førsteamanuensis Jørn Hurum og en av verdens fremste pliosaurusforskere, Pat Druckenmiller fra Calgary i Canada. I alt har de 14 i Dino-leiren gravd ut 16 tonn skifer og grus. Gravd ut og siden flyttet alt tilbake. De har også gravd over sine egne spor i terrenget. I de tre ukene utgravningene har pågått, har Hurum praktisert absolutt alkoholforbud. – Det er det best slik når vi bor og jobber så tett på hverandre, sier ekspedisjonslederen, men vi skal ha en skikkelig fest når vi kommer tilbake til Longyearbyen. Øglejegeren gliser.

Hurum står med den ene foten på en svær gipsklump. Det eneste vi kan se av monsteroglen nå, er større og mindre klumper av gips. Når knoklene er gravd og børstet frem og ligger stabilt, blir bitene isolert med dopapir for at de ikke skal henge fast i gipsen. Etterpå blir funnet surret inn i gipsbandasjer fra egen gipsfabrikk. Forskerne måtte lage et renseanlegg for de kunne bruke vannet i bekken. Smeltvannet inneholder for mye slam. Gips må blandes med rent vann. Ellers smuldrer den. Øgledelene fraktes til Longyearbyen med helikopter, og pakkes ut i Oslo når containeren kommer dit om vel en måned.

Polarrev på besøk, - litt sulten.

Foto Trond Lindseth

Hurum regner med at det kommer til å gå mange år før puslespillet er ferdig, pluss kilovis med lim og en imponerende mengde tålmodighet.

Kunnskapsminister Djupedal fant en fin fossil av en ammonitt, en fortidsblekksprut, da han var på befarings tidlig i juli. Følget kalte området her for Hurum-landet, forteller forskeren. Han flirer godt og skuer ut over sitt rike.